

Ίστορικά - Έθνικά

■ Έπι τή μνήμη τής σφαγής τών Άρμενίων: 24η Άπριλίου

Οί Τούρκοι έσφαξαν έκατομμύρια Άρμενίων* 1894 - 1915 - 1919

Οί σφαγές τών Άρμενίων άπό τούς Τούρκους, ένα άπό τά φρικωδέστερα έγκλήματα τής άνθρωπότητας, ήλθαν και πάλι στην διεθνή έπικαιρότητα με την γνωστή, προεκλογικής μορφής, άνακίνηση τής «Γενοκτονίας» άπό τούς Άμερικανούς βουλευτές, ή όποία γελοιοποιήθηκε και έγκατελείφθη λόγω τής ώμης τουρκικής άντιδράσεως (2000).

Όστόσο, έστω και για λίγο, δημιουργήθηκε άίσθηση στην διεθνή Κοινή Γνώμη και για τά κακουργήματα τών Τούρκων και για την γελοϊότητα τών Άμερικανών πολιτικών.

Οί σφαγές του 1915 και του 1920 δέν ήταν οί πρώτες ούτε οί μόνες εις βάρος τών Άρμενίων.

Ό λαός αυτός είχε βασανισθεί χρόνια πριν άπό Τούρκους διαφόρων προελεύσεων και ήγεσιών. Όμως τισ περιόδους 1915 και 1920 οί σφαγές έλαβαν την μορφή Γενοκτονίας. Οί Τούρκοι δέν άφησαν ούτε νήπιο ζωντανό και ξερίζωσαν όλα τά σημάδια του άρμενικού πολιτισμού. Ναούς, σχολεία, ιδρύματα.

Οί περιγραφές άυτοπτών μαρτύρων που δημοσιεύθηκαν στον διεθνή Τύπο τής έποχής είναι τρομερές.

* * *

Άλλά, πριν άναφερθοϋμε στα γεγονότα, άς έπιχειρήσουμε μιá σύντομη άναδρομή στην ίστορία του μαρτυρικού αυτού λαού.

Οί ρίζες τών Άρμενίων άναζητοϋνται άπό τούς ίστορικούς

στο τέλος τής 3ης χιλιετίας π.Χ.

Μία φυλή με τὸ ὄνομα Χουρίτες κατοίκησε στὰ ὑψίπεδα τῆς χώρας ποὺ ὀνομάζουμε Ἀρμενία.

Καὶ ἀργότερα ἀπὸ τὴν δεύτερη χιλιετία ἐμφανίστηκε στὸν ἴδιο χῶρο ἓνας λαὸς θρακοφρυγικῆς καταγωγῆς, οἱ κάτοικοι τῆς Οὐραρτοῦ, με Ἐνδοευρωπαϊκὴ γλῶσσα, συγγενῆς με τοὺς Χουρίτες.

Τὸ ὄνομα Οὐραρτοῦ ἐπέζησε στὸ ἱερὸ ὄνομα τοῦ πιὸ ψηλοῦ βουνοῦ τῆς περιοχῆς Μπαρίς, τοῦ γνωστοῦ Ἀραράτ, τοῦ Νῶε.

Βεβαίως ἐδῶ δὲν πρόκειται νὰ γράψουμε τὴν ἱστορία τοῦ Ἀρμενικοῦ Ἔθνους, ἀλλὰ ἀπλῶς θὰ μείνουμε σὲ μερικὰ χαρακτηριστικὰ σημεῖα τῆς πορείας του.

Τὸ 480 π.Χ. μιὰ στρατιωτικὴ ὁμάδα Ἀρμενίων ἔλαβε μέρος στὴν ἐκστρατεία τοῦ Ξέρξη ἐναντίον τῆς Ἑλλάδας.

Τὸ 401 οἱ Μύριοι τοῦ Ξενοφῶντα φιλοξενήθηκαν ἀπὸ τοὺς Ἀρμενίους κατὰ τὴν περιπλάνησή τους στὴν χώρα τους.

Οἱ Ἀρμένιοι κατακτήθηκαν ἀπὸ τοὺς Πέρσες, τοὺς Μακεδόνες τοῦ Ἀλεξάνδρου, τοὺς Ἐπιγόνους, τοὺς Βυζαντινοὺς, τοὺς Ἀραβες καὶ ἀργότερα ἀπὸ τοὺς Τούρκους.

Διετήρησαν ὅμως τὴν γλῶσσα τους καὶ τὴν χριστιανικὴ θρησκεία τους. **Κατὰ** τὴν παράδοση, τοὺς Ἀρμενίους ἐμύησε στὸν Χριστιανισμό ὁ Ἰούδας, γιὸς τοῦ Ἰακώβου.

Στὶς μέρες μας ἡ Ἀρμενία εἶναι ἀνεξάρτητο κράτος, ἀλλὰ τμήματα τῆς χώρας κατέχονται ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς Ἰρανοὺς.

Ἡ ἀνάμιξη τῶν Ἀρμενίων ὑπὲρ τῶν Ρώσων στὸν Ρωσοτουρκικὸ Πόλεμο καὶ κάποιες μικροεξεγέρσεις προκάλεσαν τὸν ἄγριο διωγμὸ ἐκείνων ποὺ ζοῦσαν εἰρηνικὰ στὸ ἐσωτερικὸ τῆς Τουρκίας.

Οἱ πρῶτες σφαγὲς ἔγιναν τὸ 1894 καὶ ἀκολούθησαν ἐξοντωτικὲς ἐπιχειρήσεις λίγο μετὰ. **Υπολογίζεται** ὅτι στὴν περίοδο αὐτὴ κούρδικες συμμορίες –κυρίως– ἐξόντωσαν περίπου 300.000 Ἀρμενίους.

Οἱ Κούρδοι σφάζουν

Ἦδη ἀπὸ τὸ 1891, ὁ Ἀβδουλ Χαμίτ (Β', Σουλτᾶνος 1842-1918), ἐφοδιάζε τις συμμορίες τῶν Κούρδων με ὅπλα καὶ τίς ἔστρεψε εὐθέ-

ως κατὰ τῶν Ἀρμενίων τὸ 1894 καὶ μετὰ.

Τὶς μεμονωμένες δολοφονίες διαδέχθηκαν ὁμαδικές σφαγές.

Ἔνα ἀπὸ τὰ φρικωδέστερα ἐγκλήματα διαδραματίστηκε στὴν Οὐρφα –ἀρχαία Ἔδεσσα– ὅπου οἱ Κούρδοι ἐκλείσαν στὸν χριστιανικὸ νὰδ 2.000 Ἀρμενίους καὶ τοὺς ἔκαψαν ζωντανούς.

Καὶ ἡ Εὐρώπη; **Ἀ**πλῶς ἀνατρίχιασε. **Ὁ** δὲ καίζερ τῆς Γερμανίας ἦταν ...γοητευμένος ἀπὸ τὴν «μειλίχια καὶ γλυκιὰ προσωπικότητα τοῦ σουλτάνου».

Κάποιες ἀντιδράσεις τῶν Ἀρμενίων –εἰδικῶς στὸν οικονομικὸ τομέα– φαίνεται ὅτι συγκίνησαν τοὺς Εὐρωπαίους, διότι Γάλλοι, Ρῶσοι καὶ Ἄγγλοι ζήτησαν μὲ χλιαρὴ διακοίνωσή τους νὰ διεξαχθεῖ ἔρευνα γιὰ τὶς σφαγές.

Ὁ Ἀβδούλ Χαμίτ προσποιήθηκε ἄγνοια καὶ ὀργὴ καὶ ὑπεσχέθη ἔρευνα καὶ τιμωρία τῶν δολοφόνων. **Μ**υστικὰ ὅμως διέταξε συνέχιση τῶν σφαγῶν.

Ἀκολούθησαν τὰ κινήματα τῶν Νεοτούρκων καὶ μιὰ ἀνάσα τῶν μειονοτήτων ποὺ ζοῦσαν στὴν Τουρκικὴ Αὐτοκρατορία. **Π**οὺ δὲν κράτησε πολὺ, διότι οἱ Ἀρμένιοι θεωρήθηκαν ὑπαίτιοι τῶν φαινομένων διαλύσεως ποὺ ἐκδηλώθηκαν σὲ διάφορα διαμερίσματα τῆς Τουρκίας!...

Φαίνεται ὅτι ἡ ἀπόφαση γιὰ τὴν ὀλοκληρωτικὴ ἐξόντωση τῶν Ἀρμενίων ἐλήφθη στὴν Θεσσαλονίκη τὸ 1911 ἀπὸ σκοτεινοὺς συνωμότες καὶ ἐγκληματικὲς φυσιολογίες.

Ἡ ἀρχικὴ ἀπόφαση «διαμορφώθηκε» καὶ ἐκτελέσθηκε ἀργότερα ἀπὸ ὑπουργοὺς καὶ μπέηδες, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἀρχικὰ ὑπῆρχαν διαφορὲς ὡς πρὸς τὸν τρόπο καὶ τὴν ἔκταση τῆς σφαγῆς.

Τὸ «ἔργο» συντόνιζε μὲ κυνισμό ὁ τότε ὑπουργὸς Ἐσωτερικῶν τῆς Τουρκίας Ταλαὰτ (Πασᾶς, 1874-1921).

Ὁὶ διαταγὲς του πρὸς τοὺς ἀξιωματοῦχοις τῆς ἀνατολικῆς περιοχῆς τῆς Αὐτοκρατορίας, ὅσες διασώθηκαν, ἀποπνέουν τυφλὸ μίσος, καὶ ἀπεικονίζουν μιὰ μαύρη καὶ ἀπεχθῆ μορφή.

Καὶ τὰ μωρὰ

Ἰδοὺ μιὰ χαρακτηριστικὴ διαταγὴ ποὺ ἐστάλη τὴν 9η Μαρτίου 1915 πρὸς τὸν διοικητὴ τοῦ Χαλεπίου:

«...Όλα τὰ δικαιώματα τῶν Ἀρμενίων ποὺ ζοῦν καὶ δουλεύουν ἐπὶ τουρκικοῦ ἐδάφους ἔχουν ἀκυρωθεῖ, ἡ δὲ κυβέρνησις ἀναλαμβάνει

πλήρως τὴν εὐθύνη αὐτοῦ τοῦ γεγονότος.

Ἐχει ἐπίσης διατάξει ὅτι ἀκόμη καὶ μωρὰ στὰ λίκνα τους δὲν πρέπει νὰ ξεφύγουν.

Τὰ ἀποτελέσματα αὐτῆς τῆς διαταγῆς ἔχουν ἀποδειχθεῖ πλήρως ἱκανοποιητικὰ σὲ ὀρισμένες ἐπαρχίες.

Παρ' ὅλα αὐτά, καὶ γιὰ λόγους ἄγνωστους σὲ μᾶς, ὀρισμένα ἰδιαίτερα μέτρα ἐφαρμόζονται γιὰ “ὀρισμένους ἀνθρώπους”, οἱ ὅποιοι ἀντὶ νὰ στέλνονται στοὺς τόπους ἐξορίας τους, ἐξακολουθοῦν νὰ παραμένουν στὸ Χαλέπι, πρᾶγμα τὸ ὁποῖο προκαλεῖ ἐπὶ πλεον ἐπιπλοκὲς στὴν κυβέρνησις.

Απελάσατέ τους ἀπὸ ἐκεῖ, χωρὶς νὰ λάβετε ὑπόψιν καμιὰ ἀπὸ τὶς δικαιολογίες τους, εἴτε εἶναι γυναῖκες εἴτε παιδιά, ἀκόμη καὶ ἂν εἶναι ἀνίκανοι νὰ προχωρήσουν.

Μὴν ἀφήνετε τὸ λαὸ μας νὰ τοὺς προστατεύει, διότι μὲ τὴν ἄγνοιά του θεωρεῖ τὰ ὑλικά ὀφέλη ἀνώτερα τῶν πατριωτικῶν καὶ δὲν εἶναι σὲ θέσι νὰ καταλάβει τὸν ἀπώτερο σκοπὸ τῆς κυβερνήσεως. **Δ**ιότι ἂν δὲν ἀκολουθήσετε τὶς διαταγές μας, ἀντὶ τῶν ἐμμέσων τρόπων ἀποδεκατίσεως, ὅπως π.χ. κακουχίες κτλ., θὰ πρέπει νὰ ἐπιβληθοῦν τὰ ἄμεσα μέτρα.

Γενικὲς διαταγές ἔχουν κοινοποιηθεῖ ἀπὸ τὸ Γραφεῖο Πολέμου σὲ ὅλους τοὺς στρατιωτικοὺς διοικητάς, ὅτι δηλαδὴ δὲν πρέπει νὰ ἐπέμβουν στὸ ἔργο τῶν ἀπελάσεων.

Ἐξηγήσατε στοὺς ἀξιωματοῦχοις ποὺ θὰ χρησιμοποιήσετε ὅτι πρέπει νὰ ἐργασθοῦν μὲ ζήλο γιὰ νὰ πραγματοποιήσουν τὸν σκοπὸ μας. **Χ**ωρὶς νὰ ἀνησυχοῦν γιὰ τὶς εὐθύνες».

* * *

Φαίνεται ὅτι κάποιοι Τοῦρκοι ἀξιωματοῦχοι ἀντιστέκονταν στὶς βάρβαρες ἐντολὲς τοῦ Ταλαὰτ Πασᾶ. **Ἦ**ταν μεταξύ τους

ὁ κυβερνήτης τοῦ Ντέρ-Ζόρ, ὁ Ἄλῆ Σουάντ, ὁ ὁποῖος πρότεινε νὰ χρησιμοποιήσουν τοὺς Ἀρμενίους σὲ ἔργα ἀντὶ νὰ τοὺς σκοτώσουν.

Ἡ ἀντίδραση τοῦ τοπικοῦ Ἄλῆ ἦταν ὠμὴ: «**Σ**τείλε τους στὴν ἔρημο, σὲ διατάζω». **Ὁ** Σουάντ Μπέης ἀντέδρασε:

«Ἄν σκοπεύετε τὴν σφαγὴ τους, δὲν μπορῶ οὔτε νὰ τὴν ἐκτελέσω ὁ ἴδιος, οὔτε νὰ τὴν διατάξω». **Ὁ**πως ἦταν φυσικό, ὁ Σουάντ Μπέης καθαιρέθηκε.

Ἡ γενικὴ ἐντολὴ ἦταν νὰ σφάζουν μέχρι καὶ τὰ νήπια γιὰ νὰ ἐξαφανισθοῦν καὶ οἱ ρίζες «αὐτοῦ τοῦ κακοποιοῦ γένους».

Οἱ Τούρκοι ἐξαφάνισαν ὅλα σχεδὸν τὰ στοιχεῖα τοῦ κακουργήματος. **Δ**ιαταγές, ἀναφορές, ἀντιδράσεις ἀξιωματούχων ποὺ εἶχαν ἓνα ὑπόλοιπο ἀνθρωπισμοῦ. **Ἐ**λάχιστα ντοκουμέντα ἔφθασαν στὸν «ἔξω κόσμο».

Ἐνα ἀπὸ αὐτά, τὸ πλέον σημαντικό, ἴσως, εἶναι τὰ «Ἀπομνημονεύματα τοῦ Ναῖμ Μπέη», ποὺ συγκέντρωσε ὁ Ἄραὰμ Ἄντονιὰν καὶ ἐπανεξέδωσε στὴν Ἑλλάδα τὸ 1964 ἡ Ἀρμενικὴ Ἑταιρεία Ἱστορικῶν Μελετῶν –κατὰ μετάφραση Β. Παπαζιάν.

Ὁ Ναῖμ Μπέης ἦταν Τούρκος. **Δ**ιετέλεσε γενικὸς Γραμματέας τῆς Ἐπιτροπῆς Ἀπελάσεων στὸ Χαλέπι. **Ἡ** τουρκικὴ κυβέρνησις ἔστειλε τὸν Ναῖμ στὴν Ἀνατολὴ γιὰ νὰ ἐπιταχύνει τὴν «ἀπέλαση» (δηλαδὴ τὴν ἐξόντωση) τῶν Ἀρμενίων ἐξορίστων ποὺ εἶχαν ἐγκατασταθεῖ στὸ Μισκίν, στὶς ὄχθες τοῦ Εὐφράτη. **Τ**ὰ «Ἀπομνημονεύματα» τοῦ Ναῖμ Μπέη ἀρχίζουν ἀπὸ τὴν περίοδο τῶν προετοιμασιῶν γιὰ τὴν σφαγὴ τοῦ Ρές-Οὔλ-Αῖν (70.000 νεκροί), τὸ ὁποῖο ἀρχικῶς ἦτο στρατόπεδο τῶν Καρκασιῶν, μέχρι τὸ τέλος τῶν πρώτων σφαγῶν 1915-1916, ὅταν ἡ Εὐρώπη ἀλληλοεσφάζετο, διότι ἀκολούθησαν καὶ ἄλλες ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Κεμάλ Ἀτατούρκ τὸ 1919-22.

Ὁ Ναῖμ Μπέης θυμᾶται:

«Μέχρι τότε δὲν εἶχα ἀναμιχθεῖ καθόλου μὲ τὶς ἀπελάσεις. **Ἦ**πηρετοῦσα ὡς γραμματεὺς στὴν Ἑταιρεία Καπνοῦ τοῦ Ρές-Οὔλ-Αῖν. **Μ**ιὰ μέρα εἶδα ἓνα καρβάνι ἔξω ἀπὸ τὸ χωριό, κοντὰ στὶς ὄχθες τοῦ ποταμοῦ, ἀποτελούμενο ἀπὸ χιλιάδες δυστυχισμένες γυναῖκες καὶ παιδιά. **Μ**ερικὲς ἀπὸ αὐτὲς μετέφεραν

νερό και προσπαθοῦσαν νὰ ζήσουν ἀπὸ τὸ ξεροκόμμα-
το ποὺ κέρδιζαν κατ' αὐτὸν
τὸν τρόπο.

Ἦταν καλοκαίρι ἀκόμη, και
μποροῦσαν νὰ προφυλάξουν
τὰ ταλαίπωρα κορμιά τους
σὲ καμιὰ σπηλιά. **Ὅταν ὄ-**

μως ἦρθε ὁ χειμώνας, οἱ στεναγμοὶ αὐτῶν ποὺ πέ-
θαιναν ἀπὸ τὸ κρύο και τὴν πείνα ἀκούγονταν μὲς
στὴν ἡσυχία τῆς νύχτας... **Ὁ** θάνατός τους ἦταν
φοβερός. **Ἀλλὰ** πιὸ φρικτὸ θέαμα ἦταν τὰ σκυλιὰ
ποὺ κατασπάραζαν τὰ πτώματα.

Ἔφθασα στὸ Χαλέπι. **Κατὰ** κακὴ μου τύχη, ὁ
Ἀμπντουλαχάντ Νουρὴ Μπέη, ὁ ὁποῖος εἶχε φθά-
σει μόλις μερικὲς μέρες νωρίτερα ἀπὸ μένα, ὡς ἀντι-
πρόσωπος τῆς Ἐπιτροπῆς Ἀπελάσεων, μὲ διόρισε
Γενικὸ Γραμματέα.

Ἄν και εἶχα δεῖ τόσα πολλὰ ἐγκλήματα μὲ τὰ ἴδια
μου τὰ μάτια, δὲν εἶχα ἀκόμη καταλάβει τὸν λόγο
τῶν ἐγκλημάτων αὐτῶν. **Τὸ** νόημά τους τὸ ἀντελή-
φθην πολὺ ἀργότερα. **Κάθε** φορὰ ποὺ ἀποκρυπτο-
γραφοῦσα τὶς μυστικὲς διαταγές, ἔτρεμα. **Ἐνα** μεγάλ-
ο ἔθνος εἶχε καταδικασθεῖ σὲ θάνατο, ἀρχίζοντας
ἀπὸ τὰ γυναικόπαιδά του».

Και ὁ Ταλαὰτ τηλεφωνοῦσε συνέχεια:

«Σκοπὸς τῆς ἀπελάσεως “Ὀρισμένων Ἀνθρώπων
(Ἀρμενίων)” εἶναι ἡ διαφύλαξις τῆς πατρικῆς γῆς διὰ
τὸ μέλλον, διότι ὅπουδήποτε και ἂν κατοικήσουν δὲν
θὰ ἐγκαταλείψουν ποτὲ τὶς στασιαστικὲς τοὺς διαθέ-
σεις. **Εἶναι** ἀπαραίτητο νὰ τοὺς ἀποδεκατίσουμε...».

«Τὸ τηλεγράφημα αὐτό, συνεχίζει ὁ Ναῖμ, ἔφθα-
σε τὸν Νοέμβριο τοῦ 1915. **Ὅκτώ** ἡμέρες ἀργότερα,
πρὶν ἀκόμη ἐπικυρωθεῖ ἀπὸ τὸν Γενικὸ Διοικητὴ τῆς
περιοχῆς, ἐπεδόθη στὸν Ἀμπντουλαχάντ Νουρὴ Μπέη.
Τὸ ἴδιο βράδυ, στὶς 11.30', ὁ ἐπιθεωρητὴς τῶν ἀπελα-
θέντων Ἐγιοῦμπ Μπέη και ὁ ἀρχηγὸς τῆς Χωροφυ-
λακῆς Ἐμὶν Μπέη, πήγαν στὰ κυβερνητικὰ γραφεῖα

για νὰ ἐπισκεφθοῦν τὸν Νουρὴ Μπέη. Ὁ Νουρὴ Μπέη τοὺς ἔδειξε ἀμέσως τὸ τηλεγράφημα ποὺ εἶχε λάβει καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὸ συνεδρίασαν γιὰ μιὰ ὥρα περίπου. Τὸ θέμα τῆς συνεδριάσεώς τους ἦταν ἡ καλύτερη μέθοδος ἐξολοθρεύσεως τῶν Ἀρμενίων.

Ὁ Ἐγιούμπ Μπέη ἦταν ὑπὲρ τῆς φανερῆς ἐξολοθρεύσεώς τους, ἐνῶ ὁ Ἀμπντουλάχαντ Νουρὴ Μπέη, ὁ ὁποῖος ἦταν πάρα πολὺ πονηρός, δὲν ἐνέκρινε αὐτὴ τὴν μέθοδο. Ἡ δική του ἄποψη ἦταν ὅτι θὰ ἦταν προτιμότερο νὰ ἀφήσουν τοὺς Ἀρμενίους στὸ ἔλεος τῶν κακουχιῶν καὶ τῶν στοιχείων τῆς φύσεως. Ἡ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο δολοφονία τους, θὰ χρησίμευε ἀργότερα ὡς ἀπόδειξις ὅτι πέθαναν ἀπὸ φυσικὸν θάνατον».

Ἀρμενιοὶ ἄμαχοι, ὀδηγοῦμενοι ἀπὸ ἔνοπλους Ὀθωμανοὺς στρατιώτες, περνώντας μέσα ἀπὸ τὸ Χαρπούτ (Kharpert), σὲ μιὰ φυλακὴ στὴν κοντινὴ Μεζιρέχ (Mezireh), σημερινὴ Ἐλαζικ (Elazig), Ἀπρίλιος 1915.

Ἀνθρωποφαγία

Ἔνα ἀκόμη ἀπόσπασμα ἀπὸ τὴν ἀφήγησις τοῦ Ναῖμ.

«Τὰ θύματα σέρνονταν ἔξω ἀπὸ τὸ Ντέρ Ζὸρ μὲ τὴ δικαιοδοσία ὅτι τοὺς ἔστελναν στὴν Μουσοῦλη. Ἦταν ὅμως ἀνίκανοι νὰ προχωρήσουν μακρύτερα ἀπὸ τὸ Σεντάντ. Ὁ Ζεκὴ Μπέη διάλεξε γιὰ τὸν σκοπὸ του τὶς ἐρήμους τοῦ Μαράτ καὶ Σουβάρ καὶ ἐπειδὴ ἦταν ἀδύνατο νὰ ἐξολοθρευτοῦν τόσες ἑκατοντάδες χιλιάδες ἄνθρωποι μόνον μὲ σφαγές, καταδίκασε ὅλους αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους σὲ πείνα. Τὰ θύματά του ἄρχισαν νὰ τρῶνε τὰ γαιθούρια, τὰ σκυλιὰ καὶ τὶς γάτες, κι ὅταν τελείωσαν αὐτά, τὰ πτώματα τῶν ἀλόγων καὶ τῶν σκυλιῶν.

Κι ὅταν τελικὰ δὲν εἶχε μείνει οὔτε ἓνα ζῶο, ζωντανὸ ἢ ψόφιο, ἄρχισαν νὰ κατασπαράζουν ἀνθρώπινα πτώματα, εἰδικὰ τὰ πτώματα μικρῶν παιδιῶν.

Μιὰ φορὰ στὴν ἔρημο μερικὰ ὀρφανὰ καὶ πεινασμένα παιδάκια εἶδαν ἀπὸ μακριὰ ἓνα καζάνι σὲ

ένα στρατόπεδο και νόμισαν ότι φηνόταν κρέας. Πεινασμένα όπως ήταν, σήκωσαν το καπάκι κι έκλεψαν ένα κομμάτι –είχαν κλέψει το μπράτσο ενός μικρού παιδιού. Ένα κοριτσάκι ήταν στο κρεβάτι από την

πολλή πείνα. Η μάνα του το παράστεκε. Ξαφνικά τους ήρθε ή μυρουδιά από κρέας, προφανώς έψηναν το πτώμα κανενός παιδιού. “Μάνα, πήγαινε και ζήτα ένα κομμάτι –δεν αντέχω άλλο”, είπε το κορίτσι. Η μάνα πήγε, αλλά γύρισε με άδεια χέρια. “Τί έγινε, δεν σου δωσαν; Μάνα, όταν πεθάνω, μη τους δώσεις κι εσύ τίποτα”, είπε πάλι το κορίτσι “φάε την σάρκα μου μόνη σου”».

Τὰ παιδιά είχαν συνηθίσει πια στην ιδέα ότι όταν πέθαιναν οί μεγάλοι θα έτρωγαν τις σάρκες τους.

Πέθαναν όλους τους θανάτους

Αυτόπτης μάρτυς τών σφαγών ο Άρμιν Τ. Βέγκνερ, αναφέρει σε Έκθεσή του:

«...Και έσυραν όλους αυτούς τους ανθρώπους – άνδρες, γυναίκες, ανήμπορους γέρους, παιδιά, εγκύους, μητέρες και άκακα μωρά– στην Άραβική έρημο, με κανένα άλλο σκοπό παρά να τους αφήσουν να πεθάνουν από την πείνα...».

«...Κάνοντας το έγκλημά τους ακόμη πιό ανεξίτηλο, έδεραν τους ανθρώπους αυτούς οποιαδήποτε ώρα της μέρας ή της νύχτας, μισόγυμνους. Λεηλατούσαν μπροστά στα μάτια τους τὰ σπίτια τους, έκαιγαν τὰ χωριά τους, κατέστρεφαν τις εκκλησίες ή τις έκαναν τζαμιά, άρπαζαν τὰ κοπάδια τους, τὰ άμάξια τους, τὸ ψωμί από τὰ χέρια τών θυμάτων τους και τὰ ρούχα από πάνω τους. Οί άξιωματούχοι –στρατιωτικοί, πολίτες, ακόμη και βοσκοί– παράβγαιναν ό ένας τόν άλλον στο όργιο αυτό της σφαγής και της καταστροφής, τραβώντας έξω από τὸ σχολείο όρφανὰ κορίτσια για να τὰ χρησιμοποιήσουν στον κορεσμό τών κτηνωδών έπι-

θυμιῶν τους, ἔδερναν μὲ ρόπαλα γυναῖκες ποὺ πέθαιναν ἢ ποὺ περίμεναν παιδί, οἱ ὁποῖες οὔτε νὰ συρθοῦν δὲν ἦταν ἱκανές. **Τ**ὶς χτυποῦσαν, μέχρι ποὺ ἔπεφταν στὸν δρόμο καὶ πέθαιναν ἐκεῖ, μετατρέποντας τὸ χῶμα σὲ ματωμένη λάσπη... **Π**έθαιναν ἐκεῖ κατακρεουργημένοι ἀπὸ τοὺς Κούρδους, λεηλατημένοι ἀπὸ τοὺς χωροφύλακες, τουφεκισμένοι, κρεμασμένοι, δηλητηριασμένοι, στραγγαλισμένοι, θερισμένοι ἀπὸ τὶς ἐπιδημίες, πνιγμένοι, παγωμένοι, ξεραμένοι ἀπὸ τὴν πείνα καὶ τὴ δίψα. **Τ**ὰ πτώματά τους ἔμεναν ἐκεῖ γιὰ νὰ σαπίσουν ἢ νὰ φαγωθοῦν ἀπὸ τὰ τσακάλια...».

«...**Τ**ὰ παιδιά πέθαιναν ἀπὸ τὸ κλάμα, ἄνδρες ἔριχναν τὰ κορμιά τους στοὺς βράχους, μάνες πετοῦσαν τὰ παιδιά τους, ἢ ἔπεφταν μαζί τους στὸν Εὐφράτη τραγουδώντας. **Π**έθαναν ὅλους τοὺς θανάτους τοῦ κόσμου, τοὺς θανάτους ὅλων τῶν ἐποχῶν...».

«...**Ἐ**χω δεῖ μὲ τὰ ἴδια μου τὰ μάτια τρελοὺς ἐξορίστους νὰ τρῶνε τὰ ροῦχα καὶ τὰ παπούτσιά τους, μάνες νὰ ψήνουν τὰ κορμιά τῶν ἴδιων τῶν παιδιῶν τους».

Γλάδστων καὶ Γκορίνι

Ἄ **Ο** **Γ**λάδστων (1809-1898, Βρετανὸς Πρωθυπουργός), καταδικάζει τὸν Δεκέμβριο τοῦ 1919 τὶς σφαγές.

«**Ἡ** φοβερὴ ἱστορία τῆς ἐξοντώσεως ἀνδρῶν καὶ γυναικοπαίδων κατὰ διαταγὴν τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως, εἶναι μακρὰν κάθε δυνατῆς περιγραφῆς. **Τ**ὰ ὀνόματα τοῦ Ἐμβέρ (Πασᾶς 1881-1922, Τοῦρκος Στρατηγὸς καὶ Πολιτικὸς), καὶ τοῦ Ταλαὰτ θὰ μείνουν στὴν ἱστορία γιὰ τὴν ψυχρὴ καὶ κτηνώδη σκληρότητα τῶν ἐγκλημάτων (...). **Π**ρόκειται νὰ συνάψουμε μίαν συνθήκη μὲ τὴν τουρκικὴ κυβέρνησι ποὺ ἀκόμη μυρίζει ἀπὸ ἄγριες πράξεις φρικτότερες καὶ ἀπὸ ἐκείνες τῆς κολλάσεως...».

Ἄλλὰ οἱ Ἄγγλοι, ρεαλιστές, δὲν παραλείπουν τὸ «ἀλλά».

Ὁ Ταλαὰτ Πασᾶς, ὑπουργὸς Ἐσωτερικῶν (ἀριστερά), ὁ Τζεμάλ Πασᾶς, ὑπουργὸς Ναυτικῶν (μέσο) καὶ ὁ Ἐμβέρ Πασᾶς, ὑπουργὸς Στρατιωτικῶν, οἱ ἰσχυροὶ ἄνδρες τῆς κυβέρνησης τῶν Νεοτούρκων τοῦ 1914.

«Θὰ ἦτο βεβαίως ἄδικο νὰ μὴ σημειωθεῖ ὅτι μερικοὶ Τοῦρκοι ἔδειξαν συμπόνοια καὶ ὅτι δὲν πρέπει νὰ καταδικάσουμε ἓνα ἔθνος ὀλόκληρο...».

Εἶναι τέλος καταθλιπτικὲς οἱ Ἐκθέσεις ξένων διπλωματῶν γιὰ τὶς σφαγές.

Ὁ Ἴταλὸς γενικὸς πρόξενος στὴν Τραπεζοῦντα Γκορίνι ὑπέβαλε πρὸς τὸν ὑπουργό του τὸ 1915 κατὰ τὴν διάρκειά τῶν σφαγῶν τὴν παρακάτω ἀναφορά:

«Ἀπὸ τοὺς 14.000 Ἀρμένιους, Ὀρθοδόξους, Καθολικοὺς καὶ Διαμαρτυρόμενους ποὺ κατοικοῦσαν στὴν Τραπεζοῦντα καὶ δὲν προκάλεσαν ποτὲ ταραχές, οὔτε ἔδωσαν ποτὲ ἀφορμὴ γιὰ μιὰ ὁμαδικὴ ἐπέμβαση τῆς ἀστυνομίας, δὲν ἀπέμεναν κατὰ τὴν ἀναχώρησή μου παρὰ μόνο ἑκατό. **Α**πὸ τὶς 24 Ἰουνίου ὡς τὶς 23 Ἰουλίου, ἡμέρα τῆς ἀναχωρήσεώς μου, δὲν κατόρθωσα σχεδὸν καθόλου νὰ κοιμηθῶ, μοῦ κόπηκε ἐντελῶς ἡ ὄρεξη γιὰ φαγητό, τὰ νεῦρα εἶχαν καταρρακωθεῖ καὶ ἔπασχα ἀπὸ ναυτία. **Τ**όσος ἦταν ὁ ψυχικὸς σπαραγμὸς μου ἀπὸ τὶς μαζικὲς ἐκτελέσεις τῶν ἀπροστάτευτων πλασμάτων ποὺ ἤμουν ἀναγκασμένος νὰ παρακολουθῶ. **Οἱ** Ἀρμένιοι φυλακισμένοι περνοῦσαν κάτω ἀπὸ τὰ παράθυρα τοῦ προξενείου. **Οἱ** οἰμωγὲς τους καὶ οἱ ἐκκλήσεις τους γιὰ βοήθεια σπάραζαν τὴν καρδιά. **Οὔτε** ἐγὼ οὔτε καὶ κανεὶς ἄλλος μποροῦσε νὰ κάνει τὸ παραμικρὸ γιὰ τὰ ἀθῶα αὐτὰ θύματα, ἡ πόλη ἦταν σὲ κατάσταση πολιορκίας. **Τ**ὴ φρουροῦσαν 15 χιλιάδες στρατιῶτες, συμμορίες Κούρδων ἐθελοντῶν καὶ μέλη τοῦ

κομιτάτου Ένωσις καὶ Πρόοδος. Ἄντηχοῦν ἀκόμη στ' αὐτιά μου οἱ κραυγές τῶν Ἀρμενίων τὴν ὥρα τῆς ἐκτελέσεως...».

Νεκροὶ 2.000.000

Ὁ Ρῶσος πρόξενος Χόι, ποὺ ἀνέλαβε, μετὰ τὴν ἀποχώρη-
ση τῶν Τούρκων καὶ τῶν Κούρδων φονέων, τὴν ταφὴ τῶν θυ-
μάτων τῆς γενοκτονίας, ἔγραψε:

«**Δ**ὲν θὰ λησμονήσω ποτὲ τὴν φρίκη ποὺ ἀντί-
κρυσαν τὰ μάτια μου. **Δ**έκα νύχτες συνεχῶς βασα-
νιζόμουν ἀπὸ τρομεροὺς ἐφιάλτες. **Μ**έσα ἀπὸ τὶς
τάφρους ἐνήργησα τὴ μεταφορὰ 850 ἀποκεφαλι-
σμένων πτωμάτων. **Τ**ὰ πηγάδια τῆς πόλης ἔχουν
γεμίσει ἀπὸ αἷματα. **Οἱ** δῆμιοι ἔδεναν τὰ θύματα μὲ
σχοινιά καὶ τὰ κατέβαζαν μέσα στὰ πηγάδια, μέ-
χρις ὅτου τὰ νερὸ κάλυπτε τὸ σῶμα τους καὶ ἄφη-
ναν μόνο τὰ κεφάλια τους ἀπ' ἔξω. **Κ**ατόπιν μὲ μιὰ
σπαθιά τοὺς ἔκοβαν τὸ κεφάλι. **Ἄ**φηναν τὸ ἀκέφα-
λο σῶμα μέσα στὸ πηγάδι καὶ τὸ κεφάλι, μπηγμένο
σὲ ἕναν πάσσαλο, ἐξετίθετο στὴν πλατεία τῆς πό-
λης. **Ἄ**λλοτε πάλι οἱ στρατιῶτες κάρφωναν τὰ κομ-
μένα κεφάλια στὴν ἄκρη τῆς ξιφολόγχης τους καὶ
τὰ περιέφεραν θριαμβευτικὰ μέσα στὴν πόλη. **Δ**ὲν
περιγράφεται μὲ λόγια ἡ φρίκη αὐτῆς τῆς σφαγῆς.
Ἄρκεῖ νὰ πῶ ὅτι πολλὲς φορὲς ὅταν οἱ ἐκτελεστὲς
βιάζονταν νὰ τελειώσουν τὸ ἐγκληματικὸ ἔργο τους
κάρφωναν τοὺς Ἀρμένιους σὲ ἕναν τοῖχο καὶ τοὺς
ἐξόντωναν τρυπώντας τους μὲ τὸ σπαθί».

* * *

Σὲ δύο ἑκατομμύρια ὑπολογίζονται οἱ Ἀρμένιοι ποὺ ἐξον-
τώθηκαν.

Ἄκολούθησε ἄλλο, φρικωδέστερο ἐγκλημα, ἡ ἐξόντωση μὲ
τὸν ἴδιο τρόπο τῶν Ἑλλήνων καὶ ἡ Τουρκία ἀτιμώρητη διαφεν-
τεύει πάλι καὶ ἀπειλεῖ τοὺς βαλκανικοὺς λαοὺς ποὺ βασάνισε
ἐπὶ ἑκατοντάδες χρόνια.

□

(*) Περιοδ. «Ἱστορία Εἰκονογραφημένη», ἀριθμ. τεύχους 390/Δεκέμβριος
2000, σελ. 18-25. • Ἐπιμέλ. ἡμετ.